

Cultură civică

manual pentru clasa a VIII-a

Maria-Liana LĂCĂTUȘ
Mihaela Penu PUȘCAȘ

Cultură civică

CORINT

Ministerul Educației Naționale

Capitolul

I

INTRODUCERE

VALORI, PRINCIPII

ȘI CONCEPTE

DEMOCRATICE

1 SOCIETATEA
DEMOCRATICĂ ȘI
VALORILE EI

2 PRINCIPIILE
DEMOCRAȚIEI

1

SOCIETATEA DEMOCRATICĂ ȘI VALORILE EI

În secolul V î.Hr., Atena a cunoscut *epoca sa de aur*; la vremea respectivă cetățenii erau solidari, democrația puternică, viața intelectuală bogată. Un om a reprezentat măreția celui secol: Pericle (prim-strateg între anii 443-429 î.Hr.).

Ce este democrația

Democrația este un sistem de guvernare caracterizat prin participarea cetățenilor la procesul de conducere. Acest regim politic se definește prin:

- separația puterilor în stat;
- alegeri libere;
- pluralism;
- respectarea drepturilor și libertăților oamenilor;
- domnia majorității și protecția minorităților.

Istoricul democrației

Cuvântul **democrație** a fost folosit pentru prima dată în urmă cu aproximativ 2500 de ani și provine din limba greacă, în care *demos* înseamnă popor, iar *kratos*, putere. Din punct de vedere etimologic, prin **democrație** se înțelege **puterea poporului**, conducerea poporului de către popor. Democrația a apărut în Atena, în secolul al VI-lea î.Hr., și a cunoscut o dezvoltare deosebită în secolul următor, în timpul lui Pericle.

Agora – piața publică din orașele Greciei antice în care se întruneau cetățenii.

În acest loc se afla sediul principalelor instituții și tot aici se luau decizii importante cu caracter obștesc (reconstituire de J. Martin).

În Atena, toți cetățenii puteau lua parte, în mod nemijlocit, la adoptarea deciziilor de interes public. Există o **democrație directă**. Cetatea era condusă de un **Sfat** (*Boulé*) și de **Adunarea Poporului** (*Ekklesia*).

Sfatul era alcătuit din 500 de membri, câte 50 de reprezentanți din fiecare trib teritorial, desemnați prin tragere la sorți, pe o perioadă de un an și pentru maximum două mandate. Pentru a deveni membru al **Sfatului**, o persoană trebuia să îndeplinească anumite condiții: să aibă cetățenia ateniană, vârsta de minimum 30 de ani și să promoveze un examen de moralitate.

Adunarea poporului era alcătuită din chiar societatea în totalitatea ei, excepție făcând sclavii, femeile și străinii, care nu erau considerați cetățeni. Adunarea putea decide prin **majoritate** simplă asupra oricărei probleme de interes public. Judecățile se țineau în fața unor **jurii** alcătuite din 501 de membri, care luau hotărâri tot prin vot majoritar.

Democrația directă a funcționat aproximativ 200 de ani. Ea a fost posibilă deoarece în Atena numărul cetățenilor era mic, iar la întrunirile publice participau, în mod obișnuit, mai puțin de jumătate. Însă, pe măsură ce comunitățile s-au dezvoltat din punct de vedere demografic, conducerea acestora de către toți cetățenii nu a mai fost, practic, posibilă. În epoca modernă, locul democrației directe a fost luat de **democrația reprezentativă**.

Primele state democratice moderne sunt Marea Britanie și S.U.A., unde s-a trecut la separarea puterilor în stat și la alegerea conducătorilor. În Anglia, în 1689, conform *Declarației drepturilor*, puterea a fost încredințată unui parlament ales în mod liber de cetățenii cu drept de vot, iar în S.U.A., în 1787, a fost adoptată prima constituție modernă. În secolele următoare, sistemul democratic s-a extins în numeroase țări, indiferent de forma lor de guvernământ – republică sau monarhie.

Statele actuale au milioane de locuitori, de aceea adunarea tuturor cetățenilor, pentru a dezbate diferite probleme și pentru a lua decizii cu privire la întreaga societate, a devenit, practic, imposibilă. Cetățenii delegă puterea unor reprezentanți pe care îi aleg, din rândurile lor, pentru a se ocupa de treburile publice. Alegerile legitimează dreptul reprezentanților de a decide în locul și în numele poporului.

Dezbateri în Parlamentul României.

Parlamentul englez:

Camera Lorzilor

(sec. al XVIII-lea).

Dicționar

Democrație directă = sistem de guvernare în care deciziile de interes public sunt luate în mod nemijlocit de populație.

Democrație reprezentativă = sistem de guvernare în care deciziile de interes public sunt luate de către reprezentanții aleși de cetățeni.

Majoritate = 1. cea mai mare parte a unei colectivități. 2. număr reprezentând mai mult de jumătate din voturile exprimate în alegeri. Majoritatea poate fi absolută, atunci când se obține peste 50% din totalul voturilor, socotind toți votanții, sau simplă, atunci când se obține un număr de voturi egal cu jumătate plus unu din cei care s-au prezentat la urne.

Valori ale democrației

Democrația presupune existența unor valori, precum: **libertatea**, **dreptatea** și **egalitatea**. Acestea reprezintă idealuri pentru care oamenii au luptat dintotdeauna și, în același timp, repere pe baza cărora s-au creat normele ce reglementează viața în societate.

Oamenii trebuie să trăiască în libertate. De aceea statul democratic garantează și promovează libertățile personale, în limitele stabilite de lege. Cetățenii trebuie să aibă dreptul la conduită și opinii proprii și, totodată, să se bucure de securitatea personală, a domiciliului și a bunurilor pe care le posedă. Ei trebuie să își poată exercita libertatea de a se exprima, precum și dreptul de a-și alege conducătorii și de a decide în probleme de interes public.

Libertate: intervenția militară sovietică în Cehoslovacia a întâmpinat rezistența populației (1968).

Nedreptate: cetățean cu alte opinii politice, bătut de comuniști în timpul campaniei electorale (România, 1946).

Inegalitate: fetița din Guatemala, victimă a foametei provocate de războiul civil (1976).

În viața de zi cu zi, acestea nu sunt ușor de realizat, pentru că, pe de o parte, pe terenul libertății de exprimare se pot confrunta valori de bază ale democrației: credințele religioase, ideile politice ale unor cetățeni pot intra în conflict cu ale altora. Pe de altă parte, anumiți cetățeni ai societății democratice consideră că toate ideile ar trebui exprimate, iar cele valoroase, dezbătute și puse în practică. Există însă și persoane care consideră că sunt idei care incită la violență și ură și, prin urmare, acestea nu ar trebui exprimate. Esența democrației o constituie **participarea** cetățenilor la viața publică. Aceasta înseamnă preocuparea cetățenilor pentru problemele comunității, responsabilitate, interes pentru evenimentele sociale majore dezbătute de mass-media și chiar angajarea politică.

Libertatea și dreptatea sunt valori la care au visat și sperat generații de oameni. Pentru ca libertatea să aibă sens și să nu se transforme în dominația celui mai tare asupra celor mai slabi, este nevoie de legi care să stăvilească voința arbitrară. Libertatea are nevoie de un stat de drept puternic care să o protejeze, în care **să domnească legea**, și oamenii să nu se afle la bunul plac al conducătorilor. Ea nu înseamnă absența **autorității**, ci se bazează pe aceasta. Într-un stat democratic, oamenilor le sunt recunoscute și respectate **drepturile**, iar autoritățile intervin atunci când se comit nedreptăți.

Pentru ca un regim să poată fi democratic trebuie:

- să funcționeze pe baza unui ansamblu de **reguli și proceduri** care stabilesc cu exactitate cine sunt cei care iau decizii de interes public și cum sunt adoptate acestea;
- să garanteze **participarea** unui număr cât mai mare de persoane, organizații și instituții la luarea deciziilor;
- să protejeze **drepturile și libertățile** oamenilor, în special pe cele social-politice: libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, dreptul la informație, dreptul de asociere, libertatea întrunirilor, drepturile electorale.

Democrația presupune și **egalitatea** în drepturi a cetățenilor, a oportunităților pe care societatea le oferă, egalitatea în fața legii. O societate dreaptă asigură membrilor ei șanse egale de reușită în viață, fără privilegii și fără discriminări. Egalitatea nu înseamnă uniformitate. Oamenii se deosebesc între ei prin capacități, educație, preferințe sau priceperi. **Diversitatea** trebuie acceptată și respectată, pentru că este un factor important al dezvoltării societății și culturii.

Pentru ca democrația să poată funcționa, membrii societății trebuie să dețină o **cultură politică** specifică. În absența acesteia, democrația nu poate supraviețui, instituțiile democratice nefiind suficiente. Cultura politică se referă la receptarea (recunoașterea și deprinderea), învățarea valorilor și modalităților de comportare specifice democrației: cunoașterea problemelor politice, exprimarea protestului, abilități de negociere, dorința de compromis și priceperea de a-l realiza.

Numai în cadrul societății democratice se pot naște și dezvolta **oameni liberi**. În același timp, doar existența oamenilor liberi poate asigura trăinicia democrației.

Știați că?

- ◆ În Atena, funcțiile publice erau plătite pentru ca și săracii să poată participa la viața politică.
- ◆ Grecii cereau magistraților să depună jurământ în fața adunării. Cei care puneau ambițiile personale înaintea binelui public erau ostracizați (adică îndepărtați din funcțiile publice sau exilați).
- ◆ **Adunarea Poporului** era convocată pe o colină în apropierea Acropolei Atenei, pentru a vota legile. De obicei, la adunare participau între 2.000 și 3.000 de cetățeni. **Sfatul** se întrunea zilnic, în agora.
- ◆ În Atena democratică s-au comis și acte de nedreptate, pe care istoria nu le-a putut uita. Așa a fost condamnarea la moarte a lui Socrate, gânditorul care le cerea ateniienilor să cerceteze ce este binele, adevărul și dreptatea și îi îndemna la autocunoaștere.

Acest oraș nu stă în puterea unui singur om: Atena este liberă. Poporul este cel care guvernează; rând pe rând, cetățenii, magistrați pe durata unui an, administrează statul. Averele nu conferă nici un privilegiu: căci săracul și bogatul au drepturi egale în această țară. (...) Sub ocrotirea legilor scrise (...), cel slab poate răspunde insultei celui puternic, și cel mic, dacă are dreptate, îl poate învinge pe cel mare.

Sofocle, **Rugătoarele**,
cca 422 î.Hr.

1. Referitor la democrație s-au făcut numeroase afirmații. Astfel s-a spus că:

- *Democrația reprezintă conducerea poporului de către popor și pentru popor.*
- *Democrația reprezintă puterea celor mulți și săraci.*
- *Democrația este cea mai rea formă de guvernare, dacă nu le luăm în considerare pe cele cunoscute până în prezent.*
- *Votul universal reprezintă însăși democrația.*

Cu care dintre aceste afirmații sunteți de acord și de ce?

2. Lucrând în grupuri de câte patru, comparați democrația modernă cu cea a grecilor. Care formă de democrație credeți că este mai bună și de ce?

3. Care sunt principalele valori promovate într-o societate democratică? Pe care dintre acestea le prețuiți mai mult? De ce?

4. Imaginați-vă o societate care nu ar prețui aceste valori! Cu care dintre societățile, despre care ați învățat la lecțiile de istorie, se aseamănă aceasta cel mai mult? Cum vă explicați acest fapt?

Exerciții

Socrate (cca 469-cca 399 î.Hr.), celebrul gânditor atenian care a orientat filosofia spre om, a preferat să moară decât să-și renege ideile.

Reflecții!

Ce ați învățat nou în această lecție?

Cum puteți folosi cele învățate în existența cotidiană?

Ce ați dori să mai aflați?

2

PRINCIPIILE DEMOCRAȚIEI

Pluralismul

Există pluralism de:

- opinii;
- valori;
- organizații.

Alianța Civică – o fațetă a pluralismului.

Marșul feministelor la New-York (1970).

Protest sindical.

Pluralismul presupune:

- recunoașterea diferențelor socio-culturale;
- condiții pentru menținerea și afirmarea acestor diferențe;
- reprezentarea diferențelor la nivelul factorilor de decizie.

Multe dintre organizațiile existente mediază între cetățean și instituțiile statului și oferă oamenilor posibilitatea de a-și exercita drepturile și responsabilitățile pe care le au în calitate de cetățeni ai unei societăți democratice.

Pluralismul este premisa democrației, pentru că existența mai multor grupuri aflate în competiție și care exercită presiuni unul asupra celuilalt îndepărtează pericolul ca un singur grup să domine societatea, impunându-și propriile puncte de vedere și interese.

Existența mai multor partide politice se numește **pluripartidism**.

Pluripartidismul e o condiție necesară a democrației, dar nu și suficientă. Prin simpla lor existență, partidele nu pot garanta democrația. Este nevoie și de **alegeri libere**, la intervale regulate, prin care să fie desemnați reprezentanții cărora cetățenii le deleagă puterea și care vor conduce în numele acestora. Alegerile sunt competiții periodice prin care cei ce urmează să ia deciziile politice sunt selecționați de către cetățeni.

Doar prin intermediul alegerilor se poate realiza un transfer pașnic, nonviolent de putere de la un partid la altul, în funcție de opțiunile electoratului. De asemenea, ele reprezintă modalitatea principală de a-i sancționa și a-i înlocui pe cei care nu au știut sau nu au putut să gestioneze treburile publice conform dorințelor și intereselor cetățenilor.

Campanie electorală (România, 1996).

Avantajele pluripartidismului:

- posibilitatea de a alege între diferite opinii;
- promovarea gândirii și exprimării;
- critica celor aflați la conducere;
- alegeri libere;
- împiedicarea apariției dictaturii.

Dezavantajele pluripartidismului:

- rivalități și tensiuni generate de competiția politică;
- bani cheltuiți și timp consumat;
- confuzie;
- lipsă de unitate la nivelul societății.

1. Ce ați spune unor persoane care afirmă:

- *Nu merită să ne prezentăm la alegeri, chiar dacă acestea sunt libere. Cei care vor ajunge la putere, o vor folosi să se îmbogățească și nu se vor mai gândi la cei mulți, decât în preajma următoarelor alegeri.*
- *Oamenii obișnuiți n-ar trebui să se amestece în politică; este prea complicată. La ea se pricep doar politicienii.*
- *Cetățenilor cu vârsta peste 65 de ani să nu li se permită să voteze. Au pierdut contactul cu viața reală, nu îi mai înțeleg pe cei tineri și nu își mai dau seama încotro ar trebui să ne îndreptăm.*

2. Organizați în grupuri de câte patru, discutați despre principalele avantaje și dezavantaje ale pluripartidismului.

- Cântăriți avantajele și dezavantajele și decideți dacă este necesară garantarea pluripartidismului.
- Prezentați concluziile la care ați ajuns. Care este opțiunea clasei voastre?

Exerciții

Cetățean în cabina de vot (Anglia, sec. al XIX-lea).

Corneliu Coposu (1916-1995),
un reprezentant de marcă
al democrației în România.

Reprezentativitatea

Cuvântul *democrație* semnifică faptul că puterea aparține poporului. Dar un popor este alcătuit din mai multe milioane de oameni, și exercitarea puterii de către fiecare este imposibilă. De aceea, poporul își alege reprezentanți, care vor lua decizii în numele său. Aceasta este democrația reprezentativă. Guvernarea democratică modernă se realizează prin intermediul reprezentanților.

Într-un stat democratic, conducătorii obțin și exercită puterea doar cu acordul celor conduși. Acest acord se asigură prin intermediul alegerilor. Prin alegeri nu se decid politici concrete, soluții în problemele controversate, ci oamenii care vor hotărî asupra acestora. Astfel, cetățenii au posibilitatea de a participa la putere, de a-și exprima voința politică, de a controla puterea reprezentanților aleși. Într-un stat democratic, la fel de importantă ca și puterea este opoziția, deoarece ea exprimă tensiunile existente în cadrul societății și, prin negociere și compromis, asigură rezolvarea lor înainte ca acestea să degenereze în violențe.

Dar o democrație autentică presupune că influența poporului nu ia sfârșit o dată cu desemnarea reprezentanților.

Exercițiu

În România, Constituția interzice anumitor categorii de persoane să candideze la funcții publice:

- *Funcțiile și demnitățile publice (...) pot fi ocupate de persoanele care au numai cetățenie română și domiciliul în țară.*

(Constituția României, art. 16)

- *Candidații trebuie să fi împlinit până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele locale și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în Senat sau în funcția de Președinte al României.*

(Constituția României, art. 35)

- *Nu pot face parte din partide politice: judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici (...).*

(Constituția României, art. 37)

Din ce motive credeți că au fost adoptate aceste prevederi?

Domnia legii

Într-un **stat de drept** toți cetățenii, indiferent de apartenența etnică, religioasă, politică, sex, vârstă sau situație materială se bucură de drepturile necesare pentru desfășurarea normală a vieții lor și funcționarea democrației. Acestea sunt posibile doar dacă **legile** sunt respectate de către toți și nimeni nu este mai presus de lege.

În acest sens, una dintre cele mai importante atribuții ale statului este să asigure funcționarea justiției.

Domnia legii se realizează în primul rând prin **respectarea legii**. Pe de altă parte, oamenii se pot adresa justiției atunci când consideră că le-au fost lezate interesele ori le-au fost încălcate drepturile, iar în fața legii ei sunt egali. **Încălcarea legilor** este sancționată de către instituții specializate ale statului, care au drept scop îndeplinirea dreptății. Pentru ca un stat să poată exista, el trebuie să aibă capacitatea de a menține ordinea, de a pedepsi nedreptățile, dar procedurile trebuie să fie juste și cunoscute de către toți cetățenii.

Statul de drept este opusul guvernării arbitrare, bazate pe privilegii legale acordate anumitor categorii de oameni.

Atribuțiile, acțiunile, puterile conducătorilor și ale instituțiilor statului sunt limitate prin intermediul **legii supreme, Constituția**. Prevederile ei ne obligă pe toți, deopotrivă, să ne realizăm interesele, scopurile în cadrul regulilor recunoscute ale jocului.

Separarea puterilor

Într-un stat democratic, puterea **legislativă, executivă și judecătorească** sunt separate, pentru a-i apăra pe cetățeni de eventuale abuzuri din partea instituțiilor statului. Cele trei puteri sunt exercitate de autorități publice distincte, fiecare dintre ele având organizare și componență proprii, atribuții specifice. Astfel, puterea legislativă are rolul de a adopta legile, puterea executivă de a le pune în aplicare, în cadrul politicii interne și externe, iar puterea judecătorească de „a apăra” legile.

Potrivit Constituției României:

- Puterea legislativă este exercitată de către Parlament. *Parlamentul este organul reprezentativ suprem și unica autoritate legiuitoare a țării.*
- Puterea executivă este realizată de către Guvern. *Guvernul, potrivit programului său de guvernare, (...) asigură realizarea politicii interne și externe a țării și asigură conducerea generală a administrației publice.*
- Puterea judecătorească este exercitată de către instanțele judecătorești. *Justiția se îndeplinește în numele legii.*
- Președintele României *veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediator între puterile statului, precum și între stat și societate.*

Separarea celor trei puteri nu înseamnă izolarea acestora, ci interdependența și controlul reciproc. De exemplu, legile sunt adoptate de către parlament și sunt obligatorii pentru celelalte autorități ale statului – guvern, autoritățile judecătorești etc. De asemenea, parlamentul exercită un control asupra celorlalte autorități publice, în cadrul legal stabilit de Constituție. Astfel, puterea autorităților este limitată, și cu cât puterea celor care conduc este mai mică, cu atât mai mare este puterea celor care sunt conduși.

Pete de umbră pe imaginea României: prezența minerilor în Parlament (1991).

Puterea legislativă: sesiune a Parlamentului României.

Puterea executivă: ședință de lucru a Guvernului României.

Puterea judecătorească: magistrați în instanță.

Termenul de minoritate nu trebuie înțeles numai în sens numeric. Astfel, există și situații în care minoritatea se definește în raport cu drepturile recunoscute și garantate membrilor societății. De exemplu, în Africa de Sud, populația de culoare, majoritară numeric, a fost multă vreme minoritară din punct de vedere al drepturilor: nu a beneficiat de educație, nu a avut acces la bogăție sau la putere politică.

Voința majorității și protecția minorităților

Democrația se sprijină pe opinia și **voința majorității**, dar, în același timp, oferă garanții care acționează ca un scut pentru **drepturile și libertățile minorităților** de toate felurile: etnice, religioase, politice etc.

Istoria ne arată că, de-a lungul timpului, adeseori, cei care constituiau majoritatea nu i-au acceptat pe oamenii care erau altfel decât ei, nu le-au respectat **dreptul la diferență** și i-au persecutat. Însă, într-un stat democratic, domnia majorității este limitată astfel încât să se respecte drepturile minorităților. Dacă majoritatea ar exercita puterea fără limite, fără restricții, ar apărea posibilitatea ca minoritățile să fie tratate în mod inegal și nedrept.

Anumite persoane pot avea opinii, credințe, idei care nu au aprobarea majorității; cu toate acestea, respectivele persoane trebuie să aibă posibilitatea de a-și exprima opțiunile.

Cetățeanul unui stat democratic poate avea, la un moment dat, o opinie care să coincidă cu aceea a majorității; de exemplu, el poate crede că statul ar trebui să restituie toate proprietățile naționalizate. Dar își poate schimba opinia – devenind, astfel, minoritar –, admitând că unele bunuri nu pot fi înapoiate foștilor proprietari sau urmașilor acestora. Faptul că oricare cetățean are posibilitatea de a-și schimba opinia este o dovadă de libertate și democrație.

Voința majorității și totodată protecția minorităților reprezintă o combinație unică, specifică doar democrației, între libertatea fiecăruia dintre noi și dreptul de a ne identifica cu o comunitate etnică, religioasă sau socială.

Plajă din Africa de Sud; accesul era permis numai cetățenilor albi.

Exerciții

Un model democratic: națiunea americană, compusă dintr-un amalgam de etnii. Majoritari sau minoritari, cetățenii americani au aceleași drepturi, libertăți și îndatoriri.

1. Care credeți că este semnificația următoarei afirmații făcute de Aristotel în urmă cu mai bine de 2000 de ani: *Oamenii nu trebuie să considere că viața în conformitate cu legile (...) este o formă de sclavie; căci ea reprezintă scăparea lor.*

2. În țara noastră populația majoritară este cea română, în timp ce grupuri, precum maghiarii, germanii, rromii (țigani) sau tătarii sunt în minoritate.

- Dați și voi exemple de minorități etnice.
- Identificați și alte grupuri minoritare, ținând cont de religie și de rasă.

3. Considerați că, în România, minoritățile se bucură de drepturile garantate majorității? Explicați!

Reflecții!

Ce ați învățat nou în această lecție?

Cum puteți folosi cele învățate în existența cotidiană?

Ce ați dori să mai aflați ?

CUPRINS

Capitolul I

INTRODUCERE

1. Societatea democratică și valorile ei 4
2. Principiile democrației 8

Capitolul II

AUTORITATEA

1. Autoritatea și manifestarea ei 14
2. Autoritatea și regimurile politice 20
3. Autorități și cetățeni 25
4. Controlul și cooperarea cetățenilor cu autoritățile 29

Capitolul III

LIBERTATEA ȘI RESPONSABILITATEA

1. Ce înseamnă să fii liber? 36
2. Libertate și lege 42
3. Drepturi, îndatoriri, responsabilități 47
4. Participare și responsabilitate 51

Capitolul IV

DREPTATEA ȘI EGALITATEA

1. Tipuri de dreptate 58
2. Justiție și lege 64
3. Egalitate și inegalitate 69
4. Egalitate și democrație 74

Capitolul V

PROPRIETATEA

1. Proprietatea. Formele și evoluția proprietății 80
2. Dreptul de proprietate 84
3. Proprietatea și activitatea economică 86
4. Proprietatea și relațiile dintre oameni 90

Capitolul VI

PATRIOTISMUL

1. Identitatea națională și patriotismul 96
2. Apartenență și loialitate 101
3. Alterări ale patriotismului 104
4. Patriotism și integrare europeană 108